

Leven

REPORTAGE PELGRIMAGE IN HET TROPENMUSEUM

Hoe kijken journalist Haroon Ali (afvallige) en zijn moeder (bekeerd) naar de tentoonstelling **Verlangen naar Mekka** in het Tropenmuseum in Amsterdam?

Door **Haroon Ali** Foto **Erik Smits**

Met mama naar Mekka

Mijn moeder stopt bij een foto van het oude Mekka, gemaakt aan het eind van de 19de eeuw. Op een lege vlakte staat de Kaaba, de beroemde zwarte kubus met daarin de heilige steen van de moslims. De Grote Moskee moet nog worden uitgebreid met nieuwe minaretten en glanzend wit marmer. De kolkende zee van bedevaartgangers die je op het nieuws ziet als de islamitische hadj (bedevaart) weer begint, ontbreekt ook op deze foto. Wat moet dat sereen zijn geweest, zegt mijn moeder, zonder al die drukte. Ze loopt verder en tuurt naar afbeeldingen van een ouderwetse karavaan, toen bedevaartgangers nog op dromedarissen naar Mekka gingen, in Saoedi-Arabië, een tocht die maanden of zelfs jaren kon duren. Dat heeft wel wat, zegt ze, zo'n lange aanloop, zonder haast. 'De bedevaart begint namelijk al op het moment dat je besluit te gaan - in het hoofd en in je hart.'

Ik heb mijn islamitische moeder meegenomen naar de tentoonstelling **Verlangen naar Mekka**, die onlangs is geopend in het Tropenmuseum in Amsterdam (in samenwerking met het British Museum in Londen). Daar zijn meer dan driehonderd foto's, objecten en kunstwerken te zien die de heilige reis van moslims uitbeelden, van de verpakking bij vertrek tot de **Souvenirs bij thuiskomst**. De hadj is de vijfde 'zuil' van de islam, dus alle moslims die er fysiek en financieel toe in staat zijn, moeten één keer in hun leven naar het 'huis van God' reizen, als de ultieme overgave aan het geloof. (Moslims moeten ook de geloofsbelijdenis uitspreken, vijf keer per dag bidden, ieder jaar een maand vasten en aalmoezen geven aan de armen, maar de hadj kun je alleen in Mekka doen.) De titel *Verlangen naar Mekka* is zorg-

vuldig gekozen door het museum, want veel moslims zien de hadj niet (alleen) als een religieuze plicht, maar als een verlangen, als de grote droom in dit aardse leven.

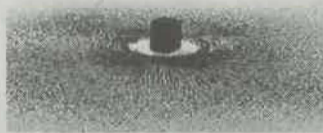
Mijn moeder (59) voelt dat verlangen al sinds ze zich bekeerde tot de islam, een jaar nadat ze met mijn Pakistaanse vader trouwde en vlak voordat ik werd geboren, begin jaren tachtig. Sinds haar (vrijwillige) bekering verkiest ze ook haar islamitische naam Almas boven haar katholieke doopnaam Margaretha Maria, kortweg Marga. Hoewel mijn ouders vijftien jaar geleden uit elkaar gingen, is mijn moeder altijd moslim gebleven, leerde de koran in het Arabisch lezen en doet ieder jaar mee aan de vastenmaand ramadan. Ik ben daarentegen geboren als moslim en islamitisch opgevoed, maar brak met mijn geloof toen ik uit de kast kwam. Ik zou mezelf nu omschrijven als agnost, al blijven religieuze rituelen me boeien. Daarom loop ik met mijn moeder door het Tropenmuseum, in de hoop dat ze mij kan uitleggen wat de hadj voor haar betekent en wat ze ervoor over heeft.

Ik blijf staan bij een kleurenfoto van het moderne Mekka, met glimmende wolkenkrabbers en luxe hotels rondom de zwarte kubus en Grote Moskee. De hijskranen laten zien dat de commerciële bouwdrift van de Saoedi's nog lang niet voorbij is. Dat is wat ik me bij Mekka voorstel; megamalls met Louis Vuitton, McDonald's en Starbucks. 'Holy shit', fluister ik, terwijl ik naar een luchtfoto kijk van een voetgangerssluis, een fuik gevuld met duizenden in wit geklede pelgrims. Op dit soort knooppunten komen soms honderden bedevaartgangers om het leven door verdrukking. Je kunt het hele jaar op een spirituele reis naar Mekka (*umrah* genoemd), maar de hadj, de échte bedevaart, vindt altijd in een specifieke week plaats, die door de islamitische maankalender ieder jaar opschuift. Jaarlijks gaan er bijna 3 miljoen mensen tegelijkertijd op hadj - ik krijg het er al benauwd van.

'Ja, het is daar nu zo druk en commercieel, dat het moeilijk is om die innerlijke rust te vinden', denkt mijn moeder. 'Je bent zo bezig met overleven, dat je bijna geen tijd hebt om bij de spirituele momenten stil te staan.' Ik zou agressief worden van al dat gesjok en geduw, onderweg naar de andere heiligdommen in Arafat en

Mina. Ik herinner me ook documentairebeelden van overvolle tentenkampen. De Saoedi's blijven bijhouden, maar ze kunnen de groeiende stroom pelgrims niet bijbenen, die dankzij een grotere welvaart en goedkope vluchten steeds makkelijker naar Mekka reizen. Ik vind het ook schokkend dat er in die heilige week 600 ton afval wordt geproduceerd door pelgrims - per dag. Wat vindt mijn moeder ervan dat de Saoedi's deze heilige grond beheren, die toevallig in hun land ligt? 'Tja... Niet alleen de commercie, maar ook de schendingen van mensenrechten in het land staan haaks op wat ze pretenderen te zijn: vrome moslims.'

Waarom wil ze dan toch zo graag naar Mekka? We lopen een ruimte in met vier grote videomuren, waarop wordt ingezoomd op de pelgrims die zeven keer om de Kaaba cirkelen. 'Ze lopen alsof ze in trance zijn, heel kwetsbaar.' In haar ogen wellen tranen op, ze gaat even zitten. 'Ik moet ineens denken aan imam Al-Sudais van de Grote Moskee, die tijdens zijn recitaties soms zo wordt overmand door emoties, dat zijn souffleur het moet overnemen. Zo moet het voelen om daar te zijn.' Dat wil mijn moeder ook één keer in haar leven ervaren. 'Dat je door middel van eeuwenoude tradities volledig op je geloof focust, zonder afleiding, tussen miljoenen gelijkgestemden die precies snappen wat je voelt.'

Midden in de videorimte staat het kunstwerk **Magnetism II** van Ahmed Mater, een kleine, magnetische Kaaba die een cirkel van ijzervijlsel naar zich toetrekt. 'Dat is een mooie metafoor, want Mekka heeft voor ons inderdaad een magnetische aantrekkingskracht.'

Alleen al uit journalistieke interesse zou ik mijn moeder willen begeleiden op haar bedevaart. Dan kan ik haar beschermen tegen de drukte en heeft ze iemand om deze ervaring mee te delen. Vrouwen moeten tijdens de hadj ook worden vergezeld door hun man, broer of zoon. Dus ik ben haar enige optie. Alleen: niet-moslims

komen Mekka niet in. In het museum zie je ook een foto van de twee autoafslagen, één voor moslims en één voor niet-moslims, daar scheiden onze wegen dus. Ik heb voorgesteld om stiekem toch samen te gaan. Ik zie er islamitisch genoeg uit, meer dan mijn roodharige moeder. Ik ken de geloofsbelijdenis ook nog wel, als ik me moet bewijzen bij de toegangspoort tot Mekka. Maar als ik word ontmaskerd, ga ik de gevangenis in. Die stress kan mijn moeder niet aan. Ook wil ze niet dat ik haar spirituele reis bezoddel met leugens.

Als oudere vrouw kun je tegenwoordig ook mee met een groepsreis, maar daar heeft mijn moeder slechte verhalen over gehoord. 'Dat ze door overboekingen met z'n allen in één hotelkamer worden gepropt.' Maar het is voor haar eigenlijk de enige mogelijkheid, tenzij ze hertrouwt. Mijn moeder wordt binnenkort 60, dus de tijd begint te dringen. Op den duur zal de reis te zwaar worden. En dan is er nog het pelgrimsquotum. De Saoedische staat bepaalt jaarlijks hoeveel mensen uit ieder land op hadj mogen, dus je moet worden ingeloot. Vorig jaar waren dat 4.245 Nederlandse moslims. Wereldwijd gezien kan ongeveer één op de duizend moslims op bedevaart. 'Daarom vind ik het oneerlijk dat jongere, rijkere mensen al vier keer zijn geweest terwijl veel oudere, armere moslims nooit de kans krijgen.' Denkt mijn moeder dat ze Mekka ooit zal bereiken? 'Ik hoop het, *inshallah*.'

De tentoonstelling bestrijkt een halve verdieping in het Tropenmuseum. Het is een vervolg op een expositie die in 2013 was te zien in Museum Volkenkunde in Leiden en in 2012 in het British Museum in Londen. Daar was het een

grote publiekstrekker, met huilende en biddende bezoekers. Zo ontroerd is mijn moeder nu niet. 'Ik vind het wel leuk om al die oude foto's te zien.' Ze bewondert ook de **Kiswa-zijdeweefsel**, meterslange doeken die de Kaaba bedekken. In de Kaaba bevindt zich de Zwarte Steen, die volgens de islam uit het paradijs afkomstig is. De steen was volgens de overlevering eerst wit, maar is door de zonden van de mens zwart geworden. Alle moslims op aarde bidden in de richting van deze steen en willen tijdens de hadj dus zo dicht mogelijk in de buurt komen. 'Maar alleen bepaalde hoogwaardigheidsbekleders mogen in de Kaaba - ook zo oneerlijk.'

Ik ben vooral onder de indruk van de virtualrealitybril, waarmee het net lijkt alsof je tussen de pelgrims in de Grote Moskee staat. Je kunt ook rondkijken op de marmeren pleinen en in de glanzende winkelcentra. Dichterbij kun je niet komen, als westerling. Hoewel de Saoedische regering het land langzaam wil openstellen voor toeristen uit het Westen, zal Mekka alleen toegankelijk blijven voor moslims. Deze tentoonstelling geeft leken wel een goede indruk van de hadj; de geschiedenis, de beleving, de diversiteit onder moslims, maar ook de hedendaagse commercie. Mijn moeder is blij dat een groot Nederlands museum aandacht besteedt aan haar religie, maar ze vraagt zich af of moslims ook zullen komen, omdat die voor hun gevoel al alles weten van de bedevaart. 'En het overweldigende gevoel van de hadj ervaar je natuurlijk alleen in Mekka.'

We eindigen bij vitrines vol met souvenirs die moslims meenamen uit Mekka, van iPhone-hoesjes en gesluisde barbiepoppen tot plastic gebedsklokken en vergulde korans. Mijn moeder moet daar niks van hebben en begrijpt ook niet waarom mensen een certificaat zouden willen voor de bedevaart. 'Voor wie moet je bewijzen dat je er bent geweest? Dat is toch tussen jou en God?' Die persoonlijke geloofsbeleving siert mijn moeder, vind ik. Ze dringt haar geloof nooit op aan anderen en kiest ervoor om geen hoofddoek te dragen. Ik zie haar ook geen selfies maken in Mekka, zoals de pelgrims op de fotomuur voor ons. Ik geloof daarom niet dat mijn eigenzinnige moeder echt gelukkig zal worden in de menigte in Mekka. Maar dat is het nou net: ik geloof niet, en zij wel.